

AÇ BARS HİKÂYESİNE ÖZGÜ İKİLEMELER

Öz: Türklük Biliminin en fazla çalışılan konularından biri olan ikilemeler, Orhun Yazıtları'ndan beri Türk yazı dillerine ait metinlerde yer almaktadır. Bununla birlikte ikilemelerin en yoğun şekilde kullanıldığı dönem Eski Uyğur Türkçesidir. Budist Türk edebiyatının çatik türünde yazılmış olan ve *Altun Yaruk* sudur içinde yer alan *Aç Bars Hikâyesi*, diğer Eski Uyğur Türkçesi metinleri gibi ikilemeler yönünden çok zengindir. Eserde 132 ikileme bulunmakta olup bunlardan 21'i yalnız bu eserde geçer. Bu çalışmada *Aç Bars*'a özgü ikilemeler ile bu ikilemelerin ses, hece sayısı, tür, köken, yapı, anlam özellikleri ve kavram alanları üzerinde durulmuştur. Her iki ögesi de ünsüzle başlayan 15 ikileme vardır, 5'i aynı ünsüzle başlamaktadır. Her iki ögesi ünsüzle biten 17 ikileme vardır, 8'i aynı ünsüzle bitmektedir. İkilemeler daha çok aynı hece sayısına sahip sözcüklerden ve birinci ögesi ikinci ögesinden daha az heceli olan sözcüklerden kurulmuştur. Aynı hece sayısına sahip ögelerden oluşan 10, birinci ögesi daha az hece sayısına sahip 8, ikinci ögesi daha az hece sayısına sahip 3 ikileme mevcuttur. İsim + isim kuruluşunda 10, fiil + fiil kuruluşunda 11 ikileme vardır. 19 ikileme, Türkçe kökenli sözcüklerden meydana gelmiştir. Kök + kök yapısında 3, gövde + gövde yapısında 13, kök + gövde yapısında 5 ikileme vardır. Gövde hâlindeki ikilemelerin 8'i aynı eklerle türetilmiştir. 21 ikileme arasında zıt anlamlı ikilemeye rastlanmaz. Eş anlamlı ikileme sayısı 13, yakın anlamlı ikileme sayısı 8'dir. İkilemeler sağlamlık, olumsuz niteleme, unvan, birlik-telik, taşıt, yiyecek isimleri ile üzülmek, endişelenmek, yarılmak, atmak, çevrelemek, kullanmak, yıkılmak, yağmak, kaybetmek fiillerinden oluşmaktadır. İkilemeler arasında iştikaklı olanlara da rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkileme, Hendiadyoin, *Aç Bars*, *Altun Yaruk*, Eski Uyğur Türkçesi.

Specific Reduplications in *Aç Bars*

Abstract: Reduplications, one of the most studied areas of Turkology, have been seen in the texts of Turkish written languages since the Orkhon Inscriptions. In addition, the period in which reduplications were used most intensively was the Old Uighur Turkish period. The story of *Ac Bars*, written in the çatik genre of Buddhist Turkish literature and located in the *Altun Yaruk sutra*, is very rich in terms of reduplications, like other Old Uighur Turkish texts. There are 132 reduplications in the work, and 21 of which are unique to this work. In this study, the reduplications specific to *Ac Bars* and phonetic, number of syllables, type, origin, structure, meaning and conceptual features of these reduplications are focused on. There are 15 reduplications in which both elements begin with a consonant, 5 of which begin with the same consonant. There are 17 reduplications in which both elements end in a consonant, 8 of which end with the same consonant. Reduplications are mostly made up of words with the same number of syllables and words whose first element has fewer syllables than the second element. There are 10 reduplications consisting of elements with the same number of syllables, 8 with the first element having fewer syllables, and 3 with the second element having fewer syllables. There are 10 reduplications in noun + noun formation and 11 reduplications in verb + verb formation. 19 reduplications consist of words of Turkish origin. There are 3 reduplications in root + root structure, 13 in derivative + derivative structure, and 5 in root + derivative structure. 8 of the reduplications in the derivative form are derived with the same suffixes. There are no antonyms among 21 reduplications. The number of synonymous reduplications is 13, and the number of near-synonymous reduplications is 8. Reduplications consist of the nouns of durability, negative attribution, title, relationship, vehicle, food, and the verbs to be upset, to worry, to split, to throw away, to surround, to use, to collapse, to plunder, to lose. Among the reduplications in the work, there are also figura etymologica.

Keywords: Reduplication, Hendiadys, *Ac Bars*, *Altun Yaruk*, Old Uighur Turkish.

TÜRKLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
55. SAYI / VOLUME
2024-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi
Duygu YAVUZ ÖZ

Yeditepe Üni.
Eğitim Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Öğrt. Böl.

dyavuz@yeditepe.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5420-6261

Gönderim Tarihi
Received
21.03.2024

Kabul Tarihi
Accepted
22.05.2024

Atf
Citation
Yavuz Öz, Duygu. "Aç Bars Hikâyesine Özgü İkilemeler." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 55, 2024, ss. 189-208.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

İkileme sözcüğü Türkçe Sözlük'te “anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” (Türkçe Sözlük 948), Gramer Terimleri Sözlüğü'nde “aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişki olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu” (Korkmaz 123), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde “anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda, kullanma” (Vardar 119) şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlüklerin yanı sıra konu üzerindeki çeşitli yayınlarda ve dilbilgisi çalışmalarında da bu terim için farklı adlandırma ve tanımlar yapıldığı görülmektedir. Saadet Çağatay “hendiadyoin” olarak adlandırdığı ikilemeleri, aynı ya da yakın anlamlı iki sözcüğün tek bir sözcük gibi bir anlam ifade etmesi (Çağatay 234) olarak tanımlamıştır. Ahmet Cevat Emre aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla oluşan ikilemelere “yineleme”, geri kalanlara “ikizleme” (Emre 541) adını vermiştir. Osman Nedim Tuna “tekrarlar” olarak adlandırdığı ikilemeleri, sözlerin belli kurallara bağlı olarak yan yana kullanılmaları (Tuna 429) olarak ifade etmiştir. Mehmet Ali Ağakay, tekrarların tek bir bütün hâline geçip anlamca az çok yeni bir değer kazanmasını “ikizleme” (Ağakay, 1953, s.189); birbirine hiç benzemeyen ya da aralarında birtakım ses benzerlikleri bulunan öğeleri “koşma” (Ağakay, 1988, s.98) olarak adlandırmıştır. Vecihe Hatiboğlu ikileme terimini “aynı sözcüğün yinelenmesi veya anlamca yakın yahut karşıt olan ya da fonetik açıdan benzer olan sözcüklerin yan yana kullanılması” (Hatiboğlu 9) şeklinde açıklamıştır. Günay Karaağaç “yineleme öbeği” olarak adlandırdığı ikilemeleri, “bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli genellikle iki sözün –az da olsa üç/dört sözün oluşturduğu söz öbeği” (Karaağaç 476) olarak tanımlamıştır. Bu çalışmalarda ikilemelerin ses ve hece dizilişleri, tür ve anlam özellikleri, aldıkları yapım ve çekim ekleri, cümledeki görevleri vb. yönlerden incelendiği görülmektedir.

Orhun Yazıtları'ndan başlamak suretiyle Türk dilinin tüm tarihî ve çağdaş dönemlerinde ikilemelerin kullanımı takip edilebilmektedir¹. Bununla birlikte kimi dönemlerde ya da eserlerde bu kullanımların diğerlerinden daha

¹ *Arkiş tərkiş* “kervan”, *at kü* “ad, san/şan, şöret”, *eçü apa* “ata, ced”, *ertin- ökün-* “pişman olmak”, *kut ülüg* “talih, kısmet”, *otça borça* “ateş gibi kor gibi”, *ögir- sewin-* “sevinmek, neşelenmek”, *ölü yitü* “öle yite”, *tewlig kürlüg armakçı* “hilekâr, sahtekâr, aldatıcı”, *yaşıl- yazın-* “yanılmak, hata yapmak” örnekleri Orhun Yazıtları'ndaki eş anlamlı ikilemelere; *emgetme- tolgatma-* “eziyet, sıkıntı çektirmemek”, *el törö* “ülke, yasa”, *ini eçi* “erkek kardeş, ağabey”, *öl- yok bol-* “ölmek, yok olmak”, *uşuş bodun* “soy, halk”, *yēr suw* “vatan, toprak”, *yogçı sıgıçtı* “yasçı, ağıtçı” örnekleri yakın anlamlı ikilemelere; *açsık tosık* “açlık, tokluk”, *az üküş* “az, çok”, *çığany bay* “yoksul, zengin”, *teñri yēr* “gök, yer”, *tün küntüz* “gece, gündüz” örnekleri ise zıt anlamlı ikilemelere örnek verilebilir (Aydn 259-286).

fazla olduğu görülmektedir. Bu dönemlerin başında şüphesiz Eski Uygur Türkçesi, eserlerin başında ise Budist Türk çevresine ait metinler gelir.

Eski Uygur Türkçesi döneminde ikilemelerin oldukça yoğun biçimde kullanılmasının ardında, ikilemelerin genel özellikleri olan anlatımı etkili ve anlaşılır kılma, üslupta ahenk ve akıcılığı sağlama isteğinin yanı sıra inanç sistemi değişikliğiyle yabancı dillerden yapılan çeviri faaliyetleri yatmaktadır. Çeviriler sırasında Budizm ve Manihaizm'e ait dinî terimlere karşılık bulmak, bu ifadelerin halk arasında anlaşılması ve yaygınlaşması için büyük önem taşımaktaydı. Bu sebeple karşılık üretme, başka bir deyişle yeni karşılaşılan inanç sistemlerine ait metinleri, terimleri Türkçeleştirme gereği ortaya çıktı. Bu noktada her iki dinin rahipleri de inançlarının özünün anlaşılır olabilmesi için metinleri Türkçeleştirmede katkı sağladılar. Terimlerin Türkçeleştirilmesi sırasında üç yöntem mevcuttu: 1. Dilde bulunan ve eski halk inançlarına ait sözcüklerden yararlanmak. 2. Türkçe terim üretmek. 3. Terimleri yabancı dildeki biçimleriyle alıp yanlarına Türkçelerini koymak (Tezcan 315, 316). İşte bunlar arasındaki 3. yöntem bu çalışmanın da konusu olan ikilemelerin Eski Uygur Türkçesinde neden bu kadar fazla olduğuna dair bir açıklama mahiyetindedir. Öte yandan bu ifade, ikilemelerin bir ögesinin her zaman yabancı kökenli bir sözcük olduğu şeklinde yorulmamalıdır. Aksine iki Türkçe sözcükten oluşan ikileme sayısı bir hayli fazladır. Yine şunu da belirtmek gerekir ki bu dönemde ikilemeler yalnız inanç sistemleri etrafındaki tercüme metinlerde karşımıza çıkmamakta, sivil hayat belgelerinde de sıkça başvurulan bir ifade yöntemi olarak görülmektedir.²

İkillemeler Türklük Biliminin en çok çalışılan konularından biridir. Bugüne dek konu üzerinde yapılmış birçok çalışma vardır. İkillemeleri genel özellikleri itibarıyla ele alan çalışmaların yanında belli bir eser ya da dönemdeki ikilemeler üzerinde yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ikilemelerin genel olarak ses, hece, tür, yapı, anlam vb. özellikleri bakımından incelendiği söylenebilir. Çalışmamızın kapsamına giren Eski Uygur Türkçesi dönemindeki ikilemeler üzerine yapılan çalışmaların başında Saadet Çağatay'ın "Uygurca'da Hendiadyoinler" (1944) adlı çalışması gelmektedir. Bu çalışmayı takiben gerek genel olarak dönem üzerinde, gerekse bu dönemin belli başlı eser(ler)i ve ikileme örnekleri üzerinde yazılmış tezler, makaleler, bildiriler bulunmaktadır. Serkan Şen'in "Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler" (2002), Meltem Can'ın "Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler" (2010), Emrah Bozok'un "Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkillemeler" (2012), Ahmet Karaman'ın (2021) "Eski Türkçede (VIII.-XII. yüzyıl) İkillemeler" (2021), Sümül Begüm Yıldız'ın "Eski Uygurca Maitrisimi'te İkillemeler (Kumul

² Berker Keskin'in "Eski Uygurca İkillemelere Katkılar" (2021) başlıklı yazısında hukuk belgelerinde kullanılan ikilemeler ele alınmaktadır. Keskin bu çalışmada çeşitli alanlarda yazılan ve sosyal hayatı düzenleyen bu belgelerde, yüz yirmi yedi ikileme tespit etmiştir. Bu durum, ikilemelerin kullanımının yalnız inanç sistemlerine ait metinlerle sınırlı kalmadığını göstermektedir.

nüşhası)” (2019), Simge Sevim’in “Kşanti Kılguluk Nom Bitig ve Daşakar-mapathāvadānamālā’da İkillemeler” (2019), Melek Kara’nın “Daşakar-mapathāvadānamālā’da İkillemeler ve İkillemelerin İşlevleri” (2021) adlı çalışmaları konu üzerine yazılan yüksek lisans ve doktora tezleridir. Tezlerin yanı sıra Eski Uygur Türkçesi dönemindeki ikillemeler hakkında yazılan makaleler ve bildiriler de bulunmaktadır. Tuncay Böler’in “Çaştani Bey Hikâyesindeki İkillemeler ve Türkçede İkillemelerin Eskiliği Meselesi” (2011), Hüseyin Yıldız’ın “Eski Uygurca Dışastvustık’ta İkillemeler Üzerine Notlar” (2013), Ferruh Ağca’nın “Eski Uygurca İştikaklı İkillemeler Üzerine” (2015), Mehmet Ölmez’in “Eski Uygurca İkillemeler Üzerine” (2017), Emrah Bozok’un “Eski Türkçede İştikaklı İkillemelerle Kurulan Deyimler” (2018), “Eski Uygur Türkçesinde *arıg turug*, *arıg silig* ve *arıg süzük* İkillemeleri Üzerine” (2018), Mehmet Ölmez ve Gönül Aris’in “Eski Uygurca Ölüler Kitabı’ndaki İkillemeler Üzerine” (2019), Mehmet Ölmez ve Simge Sevim’in “Kşanti Kılguluk Nom Bitig’e Özgü İkillemeler” (2019), Mehmet Ölmez ve Zeynep Pınar Can’ın “Eski Uygurca Abhidharma Metinlerindeki İkillemeler” (2020), Berker Keskin’in “Eski Uygurca İkillemelere Katkılar” (2021), Hakan Güler’in “Eski Uygur Türkçesinde Morfem Opozisyonuyla Oluşturulmuş İkillemeler” (2022), Mehmet Ölmez’in “Eski Uygurcada İkillemeler Üzerine-2” (2022), Ceyda Özcan’ın “Eski Uygurca Kuansı İm Pusar’daki İkillemeler ve Çince Denklikleriyle Karşılaştırılması” (2023), Abdullah Uğur ve Hacer Tokyürek’in “Altun Yaruk Sudur Metninde Sadece İkillemeye Yapısında Görülen Fiiller Üzerine” (2023) başlıklı çalışmaları konu hakkındaki başlıca makale ve bildirilerdir.

Budist Türk edebiyatının çatık (< Skr. *jātaka*) türünde yazılmış olan *Aç Bars Hikâyesi* de tıpkı diğer Eski Uygur Türkçesi özellikle de Budist çevrede yazılmış metinler gibi ikillemeler yönünden çok zengindir³. Metinde 132 ikillemeye⁴ yer almaktadır. Bu ikillemelerin birçoğu diğer dönem eserlerinde ve(ya)

³ Kimi satırlarda birçok ikillemenin art arda yer aldığı görülmektedir: *Törtin sıñar yer oronug₂ iymiş basmış₂ üküşke ayatmış₂ ağırlatmış₂ ürüg uzaıtı köni nomça töröçez baş-ladaçı imerigme kamağ bodunun karasın₂ asmış₂ üklitmiş₂*. “Dört bir yanındaki yerleri₂ (kendine) tâbi kılmış₂, çoğunluğa (kendini) saydırtmış₂, daima₂ doğru kanun ve öğretiyeye göre (halkına) önderlik edip çevresindeki bütün halkını₂ çoğaltmış₂.” AçB.65. *Apam birök₂ bo etözümün tişser men ötrü ülgüsüz sansız mün kađaglarıt₂ kartıg bezig₂ yiriñig kanıg igig ağırığı₂ korkıñıg ayıñığı₂ barçanı tiñmiş ıdalamış₂ bolur men*. “Eğer₂ (şimdi) bu vücudumu feda edersem, sonra sayısız günahları₂, çıbanı, irini, kanı, hastalığı₂, korkuyu₂, hepsini terk etmiş₂ olurum.” AçB.211.

⁴ *açıg emgek* “ızdırıp, sıkıntı”, *ağır ayag* “saygı, hürmet”, *alp atım* “yiğit, kahraman”, *apam birök* “eğer”, *apamulug meñü*, *arıg semek* “orman”, *arta- buzul-* “çürümek, bozulmak, yok olmak”, *artak yavız* “kötü, vahim”, *as- üklit-* “çoğaltmak, artırmak”, *asıg tusu* “fayda, yarar”, *ayat- ağırlat-* “hürmet ettirmek”, *barça bütürü* “bütün, hepsi”, *bay barımlıg* “zengin, varlıklık”, *beksiz yarpısız* “gevşek, dayanıksız”, *beg inanç* “bey, kumandan”, *birgerü birlekiye* “birlikte, her beraber”, *bı bıçgu* “bıçak”, *bodun kara* “halk”, *buluñ yıñak* “her taraf”, *bus- buşrul-* “kederlenmek”, *busuş emgek* “ızdırıp, eziyet”, *busuş kadgu* “keder, kaygı”, *busurkan- buşrul-* “endişelenmek, kederlenmek”, *buyruk*

Karahanlı Türkçesi metinlerinde kullanılmaktadır. Ancak 21 ikilemeye *Aç Bars Hikâyesi* dışında rastlanmamıştır. 21 ikilenenin yalnız bu esere ait olduğu görüşü, tarihî Türk yazı dillerine ait sözlüklerin, ikileme çalışmalarının ve dönem eserlerinin taranması sonucu elde edilmiştir. İşte bu çalışmanın konusu *Aç Bars* dışında başka hiçbir eserde rastlanmayan, aynı zamanda içinde yer aldığı *Altun Yaruk*'un bu hikâye dışındaki satırlarında da görülmeyen 21 ikilemedir. Çalışmada *Aç Bars*'a özgü ikilemeler ile bu ikilemelerin ses, hece sayısı, tür, köken, yapı, anlam özellikleri ile kavram alanlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada ikilemeler “(2)” işareti ile gösterilmiştir. Bununla birlikte bir satırda birden fazla ikileme olsa bile ilgili maddede hangi

manç “kumandan”, *buzulmaksız çolmaksız* “bozulmaz, çürümez”, *çog yalın* “ışık, parlaklık”, *çoglug yalınlig* “parlak, ışıltılı”, *ed tavar* “mal, mülk”, *egirt- kavzat-* “çevirmek”, *emgek tolgak* “eziyet, ızdırıp”, *erdini yinçü* “mücevher, inci”, *evdi-* “toplamak, yığmak”, *ëlig beg* “hükümdar”, *ëlig han* “hükümdar”, *ënc meji* “huzurlu, sevindirici”, *ëncgü meji* “huzur, mutluluk”, *hua çeçek* “çiçek”, *ı ıgaç* “orman”, *ı tarig* “ekin, nebat, mahsul”, *ig agrıg* “hastalık”, *ilinçü meji* “eğlence”, *imerigme kamag* “bütün”, *irinç yarlıg* “zavallı, acınacak”, *irinçke- tsuyurka-* “merhamet etmek”, *isig öz et’öz* “hayat, can”, *iş küdök* “iş, güç”, *işlet- yoñla-* “kullanmak, işletmek”, *iy- bas-* “kendine tabi kılmak, basmak”, *kağır yavlak* “vahşi, kötü”, *kamağun yumgı* “hepsi”, *kañlı kölük* “yük hayvanı, araba”, *kentü öz* “kendü”, *kezig tizig* “sıra, dizin”, *kod- kemiş-* “vazgeçmek, bırakmak”, *kork- beliñle-* “korkmak”, *korkınç ayınç* “korku”, *kök kalık* “gökyüzü, gök”, *köni tüz* “doğru, düzgün”, *köñül köküz* “gönül”, *körküg meñizlig* “güzel, yakışıklı”, *kurt koñuz* “kurt, böcek”, *kü- küzet-* “kollamak, korumak”, *küç küsün* “güç, kuvvet”, *küçlüg küsünlüg* “güçlü, kuvvetli”, *küçsire- alañur-* “güçsüzleşmek, zayıflamak”, *meñ yumşak* “yiyecek”, *muñad- tañla-* “hayret etmek, şaşırarak”, *mün kadağ* “haksızlık, kabahat”, *nomça töriçe* “(dinî) yasalara göre”, *ogul kız* “oğul-kız”, *oron töşek* “döşek”, *oyirkan- yogurkan-* “endişelenmek, (yoğun) düşünmek”, *ög- alka-* “övmek, methetmek”, *ögrünç sevinç* “sevinç, mutluluk”, *ögsire- tınıra-* “kendinden geçmek”, *öñsüz ölez* “solgun, renksiz”, *ötiin- ayıt-* “sormak, rica etmek”, *sever amrak* “sevgili, sevimli, sevilen”, *sevgülük taplaguluk* “sevilen, kabul edilen, benimsenen”, *sevğüsüz taplagusuz* “istenmeyen, seçilmeyen”, *sın süñök* “iskelet, kemik”, *siñir tamur* “damar”, *sid- kemiş-* “çıkarmak, atmak”, *su esen* “sağlam”, *tal- yüg-* “yıkılmak, bayılmak”, *taloy ügüz* “okyanus”, *tapıg udug* “saygı, hürmet, hizmet”, *tar kemi* “gemi, sal”, *tepre- kabşa-* “sallanmak, yerinden oynamak”, *tepreñsiz yayılmaksız* “sarsılmaz, sağlam”, *terkin tavratu* “hemen. çabuk”, *tıdıg ada* “engel, zorluk”, *tile- iste-* “aramak”, *tirig esen* “canlı, sağlam”, *tit- idala-* “vazgeçmek, bırakmak”, *tolu tükel* “eksiksiz, tam”, *ton kedim* “giysi, elbise”, *toromış yavrimış* “zayıflamış, zayıflayan”, *tsañ ağılık* “ambar, hazine”, *tuy- oñar-* “duymak, bilmek”, *tüş yemiş* “meyve”, *tüş- kamul-* “yıkılmak, düşmek”, *tüş- yag-* “yağmak”, *tüzü tüketi* “hepsi, tamamı”, *ul- sıgta-* “yakınmak, feryat etmek”, *ulug bedük* “büyük, yüksek”, *umug mag* “umut, sığınak”, *üed kolu* “zaman, vakit, dönem”, *ül- güsüz sansız* “sayısız, hesapsız, çok”, *ürk- beliñle-* “korkmak, ürkmek”, *ürüg uzatı* “daima, süreklî”, *üzelişsiz üstünki* “en üstün, ulaşılmaz”, *yagısız yavlakısız* “düşman-sız”, *yarıl- büksil-* “yarılmak”, *yarıl- sın-* “yarılmak, parçalanmak, kırılmak”, *yayıl- yaykal-* “sarsılmak”, *yëg adrok* “daha iyi, en iyi”, *yër oron* “yer”, *yëvliglig tiziglig* “bezekli, donatımlı”, *yıd yıpar* “koku, misk”, *yıdıg sarsıg* “kokmuş, fena kokan”, *yıñ yar* “salya, tükürük”, *yiringçig yarsınçig* “iğrenç”, *yirü- arta-* “çürümek, bozulmak”, *yiti kınıg* “gayretli, sert, cesur, kuvvetli”, *yitür- içgin-* “yitirmek, kaybetmek” (Gulcalı 40-43).

ikilemeden bahsediliyorsa yalnız o ikileme bu işaretle gösterilmiştir. İkilemeleri oluşturan sözcüklerin okunuşu, anlamlandırılışı, yer aldıkları satırlar ve bu satırların aktarımı bağlamında Zemire Gulcalı'nın "Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Hikâyesi" (2015) adlı çalışması esas alınmıştır.

2. Aç Bars Hikâyesi

Aç Bars Hikâyesi, Budist çevre Türk külliyatı içinde sutra kategorisinde yer alan, Sanskritçe adı *Suvarṇa-prabhāsa-uttamarāja sūtra*, Türkçe adı *Altun önlüg yaruk yaltrırlıg kopta kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitig* olan, ancak daha çok *Altun Yaruk* şeklinde anılan eserin içinde yer alır. Bu eser Rus Türkolog Sergey Malov tarafından Çin'in Gansu bölgesinde, Suzhou şehri yakınındaki Wenshugou adlı küçük bir köyün civarında, bir Budist tapınağında bulunmuştur. 8. yüzyılda Yi Jing tarafından Çinceye, 11. yüzyıl başlarında ise Şingku Şeli Tutung tarafından Eski Uygur Türkçesine çevrilmiş olmalıdır (Gulcalı 15).

Altun Yaruk, 10 kitaba (E.Uyg. *tegziñç*) yayılmış 31 bölümden (E.Uyg. *bölük*) oluşur. *Aç Bars Hikâyesi* ise bu eserde 10. kitabın 26. bölümünde, "bölüm başlığı düşmüş" başlığı altında yer almaktadır (Kaya 14, 17). Bu hikâyede Budizmin Mahāyāna mezhebinin "önce canlıları, sonra kendini kurtarmak" ilkesi anlatılmaktadır (Gulcalı 30). Bu ilke, üç prens arasından en küçüklerinin, açlıktan yavrularını yemek zorunda kalacak olan bir pars için kendi bedeninden vazgeçişini üzerinden aktarılır.

3. Aç Bars Hikâyesine Özgü İkilemeler ve Buldukları Satırlar

beg⁵ manç⁶:

beg manç "bey, kumandan"⁷ (Gulcalı 40), *beg manç* "bey, kumandan" (Ölmez 256).

⁵ *beg* "originally the head of a clan, or tribe, a subordinate chief" and the like. C. i. a. p. a. l. from the earliest period, but almost certainly a loan word from Chinese *po* 'the head of a hundred men'. Survives with some phonetic changes (b-/p-; -e-/è-; -g/-y) and alterations in meaning parallel to the alterations in social structure; e. g. in the Ottoman Empire it came to mean 'a junior administrative officer' and finally hardly more than a complimentary title given to members of the gentry." (Clauson 322). *beg* "bey, prens, hükümdar; koca, eş; ... bey (unvan olarak) (Skt. *prabhu*'nun da eş değeri); devlet memuru; soylu kişi (Skt. *ksatriya*); aşağı tanrıların isimlerinin bölümü için de kullanılır; *idok* ile birlikte destek sözcüğü olarak: merhum kişi" (Wilkens 154).

⁶ *manç*, *mançu* "yüksek bir rütbe, şahıs ismi" (Gabain 273). *manç* "Dev. N./A. fr. *man-*; etymologically a N./A. meaning 'reliance, trust; reliable, trustworthy', and normally so used fr. the medieval period onwards. In the early period it was like *mal*, used normally (or only?) as a title of office, 'confidential minister' or the like, not necessarily of very high rank; in this meaning it survived a long time and was current, for example in the Selçuk Empire, sometimes for quite junior officials" (Clauson 187). *manç* "güvenilir kişi, sarayın ileri geleni; güvenilir, itimat edilebilir (→ inenç)" (Wilkens 288).

⁷ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde "vezir" olarak aktarmıştır.

*Ötrü ol üdüñ ol buryuklar başın tegreki **begler mançlar**₂ sogık suv bükürüp yelpigü üze yelpiyü êlig begig hatunug neçete kên tẽmin ançakaya öglendürtiler.* “Sonra o zaman o kumandanlar, çevresindeki **vezirler**₂ (onlara) soğuk su serpip (onları) yelpazeledikten sonra hükümdarı ve eşini ancak kendilerine getirdiler.” AçB. 477

birgerü⁸ birlekiye⁹:

birgerü birlekiye “birlikte, hep beraber” (Gulcalı 40), *birgerü birlekiye* “ile, beraber” (Wilkens 179).

*Körkle kövşek tokılığ inimiz erdiñ küvez e, ögke kañka sevitmiş erdiñ kadaş a, neçökin yine **birgerü birlekiye**₂ ünüp üçegü negülük titdiñ özügin, bizni birle barmadın, ögümüz kañgımız bizije utru körüp ayıtsar biz ikegü negü tep ötünelim sözlelim, ol yeg bolgay üçegü, birlekiye ölsar biz, neñ bizije kergeksiz bo etözümüz tirigi.* “Güzel, ılımlı ve erdemli kardeşimiz idin ey sevgili, anneme babama (kendini) sevdirmiş idin ey kardeş(im), neden yine **beraber**₂ çıkıp üçümüz ne diye terk ettin kendini, bizimle varmadın, annemiz babamız bizi görüp sorduklarında biz ikimiz ne diye cevap vereceğiz, üçümüz beraberce ölseydik daha iyi olacaktı, asla bize gerekmez bu vücudumuzun sağ olması. AçB. 345

bus⁻¹⁰ buşrul⁻¹¹:

buş- buşrul- “üzülüp dert etmek” (Şen 78), *bus- buşrul-* “kederlenmek”¹² (Gulcalı 40), *buş- buşrul-* “üzülmek, canı sıkılmak, kederlenmek” (Ölmez 259), *buş- buşrul-* “kafası karışık ve sıkıntı basmış olmak” (Wilkens 205).

*Tözünüm e sen neñ **busma busrulma**₂, men amtı kamağun ünüp amrak ögüklerimin tileyin barın yokın bileyin.* “Ey azizim! Sen hiç **üzülme**₂, ben şimdi hepsiyle beraber çıkıp sevgili çocuklarımı arayayım, varlığını yokluğunu bileyim.” AçB. 409

busurkan- buşrul⁻¹³:

⁸ *birgerü* “directive f. of. *bi:r*; ‘at (or into) one place’” (Clauson 364). *birgerü* “beraberce, birlikte, hepsi birden, ile beraber (Skt. ön ek sam-’ın da eş değeri)” (Wilkens 179).

⁹ Gabain *bilen* edatına değinirken sözcüğün etimolojisini şu şekilde vermiştir: *bilen* < *bir* + *le-* (bir olmak, bir yapmak’tan) –n- “ile.” (Gabain 96). *birlekiye* “bir de, birlikte, beraber, hemen, derhâl” (Wilkens 180).

¹⁰ *bus-* “kederlenmek” (Gabain 270). *buş-* (?p-) “to be irritated, annoyed” (Clauson 377). *buş-* “(nefes) tıkanmak, nefes darlığı olmak; kafası karışık olmak; telaşa düşmek” (Wilkens 205)

¹¹ *busrul-* “kederlenmek” (Gabain 270). *buşrul-* “Pass. f. of *buşur-*” (Clauson 385). *buşrul-* “yıkık olmak, umutsuz olmak, sıkıntı basmış olmak, üzüntü verilme, eziyet edilme, akli karışık olmak” (Wilkens 206).

¹² Gulcalı bu inkilemeyi metin içinde “üzülmek” olarak aktarmıştır.

¹³ *busurkan-* “korkmak” (Gabain 270). *busurkan-* “endişelenmek, tasalanmak, endişeli olmak, üzüntü çekmek” (Wilkens 204).

busurkan- buşrul- “endişelenmek, kederlenmek”¹⁴ (Gulcalı 40).

Terkin sözleş buryuk a, kiçigi oglum kanta ermiş etözüm busurkanur buş-rulur, ootka ürtenip köyer teg, ögümin köjülümin içginip munkul bolup bilinmez men, kılmañ meniñ köküzümin yarılğuluk singuluk. “Çabuk söylesene ey kumandan! Küçük oğlum neredeymiş (nasılmış), **canım yanıyor**2 ateş içinde yanıyorcasına; aklımı (ve) kalbimi kaybedip (ne yapacağımı) bilemiyorum; benim kalbimi parçalamayın, kırmayın.” AçB. 451

buzulmaksız¹⁵ çolmaksız¹⁶:

buzulmaksız çolmaksız “bozulmaz, çürümez” (Gulcalı 40), *buzulmaksız çolmaksız* “bozulmaz, çürümez, sağlam” (Ölmez 259).

Men amtı tolş sansartaki tınlıklar için üzeliksiz üşdüñki yeg burhan kutı küsüşin teprençsiz yayılmaksız ulug yarlıkançuçı köñül turgurup bo meniñ sever amrak etözümün tişer men idalayur men, buzulmaksız çolmaksız2 burhan kutın tişeyür men kim kamağ bilgelerke sevgülük taplaguluk. “Ben şimdi bütün dünyadaki canlılar için en üstteki mükemmel Budalık arzusuyla tereddütsüz, büyük (bir) merhametle bu benim sevdiğim vücudumu terk ederim, **bozulmaz/çürümez**2 Budalığı dilerim, ki (Buda kutsiyeti) bütün bilginlerce sevilendir.” AçB. 253

egirt-¹⁷ kavzat-¹⁸:

egirt- kavşat- “sarmalayıp kucaklamak” (Şen 96), *egirt- kavzat-* “çevirmek”¹⁹ (Gulcalı 40), *egirt- kavzat-* “çevirmek, kuşatmak, sarmalamak, kucaklamak” (Ölmez 261), *egirt- kavşat-* “çevrili olmak, sarılmış olmak, kuşatılmış olmak” (Wilkens 101).

Yeti enükleriñe egirñip kavzañp2 açmak suvsamak üze sıkılıp tor(o)mış yavrumış sınımış etözleri alañurup küçi küsüni üzüliup unakaya ölgeli yatur erdi. “Yedi yavrusu onu **çevreleyerek**2, açlık (ve) susuzluktan sıkılıp zayıflamış, bitkin düşmüş vücudu yorulup gücü kuvveti tükenmiş, neredeyse ölmek üzere yatıyorlardı.” AçB. 112

¹⁴ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde *etöz* sözcüğü ile birlikte “canı yanmak” olarak aktarmıştır.

¹⁵ *buzulmaksız* “ebedi, bozulması olmayan, sağlam, bozulmasız” (Wilkens 211).

¹⁶ *çolmak* “ızdırıp” (Gabain 272). *çolmaksız* “alazlanmasız, yıkık olmama, ümitsiz olmama” (Wilkens 237).

¹⁷ *egirt-* “takip edilmek” (Gabain 263). *egirt-* “to let or get (oneself) surrounded and encircled, to be enclosed” (Erdal 769). *egirt-* “Caus. f. of *egir-*; ‘to order to besiege; to order to spin.’” (Clouston 141). *egirt-* “(bir şeye) karıştırılmış olmak; çevrili olmak, etrafı sarılmış olmak; (acıya, ızdıraba vs.) uğramak” (Wilkens 101).

¹⁸ *kawzet-* (br.), *kawsat-* “sıkışmak, çevirmek” (Gabain 279). *kavzat-* “to sorround oneself with, to be sorrounded.” (Erdal 774). *kavşat-* “kuşatmak, ortaya almak, çevirmek; (araç hâliyle) etrafı çevrilmiş olmak, çevrili olmak” (Wilkens 348).

¹⁹ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “çevrelemek” olarak aktarmıştır

işlet-²⁰ yonla-²¹:

işlet- yonla- “işletmek” (Şen 129), *işlet- yonla-* “kullanmak, işletmek” (Gulcalı 41), *işlet- yonla-* “kullanmak, istifade etmek” (Wilkens 314).

Neçökin böküinki künte monı teg kergeklig işletgülik yonlaguluk₂ oron tapıp bo montag yıdıg kergeksiz etözümün sıdmiş kemişmiş yin yar teg tişip ıdalap bo irinç yarıg aç barska negülük umug ınag bolmaz men tıp monçulayu sakınıp...”Nasıl bugün bunun gibi gerekli, **kullanılacak₂** yer bulup, böyle kötü kokan, gereksiz bedenimi atmış, tükürük ve sümük gibi (bir yana) bırakıp bu zavallı aç kaplana niçin umut (sığınak) olmayayım diye bu şekilde düşünüp...” AçB. 167

kaşlı²² kölük²³:

kaşlı kölük “taşıt” (Şen 137), *kaşlı kölük* “yük hayvanı, araba” (Gulcalı 41), *kaşlı kölük* “araba” (Wilkens 331).

Aş içgü ton kedim oron töşek at yaşa kaşlı kölük₂ erdini yinçü ed tavar üze tapındım. “Yiyecek içecek, üst baş, ev bark, at, fil, **araba, yük hayvanı₂**, mücever (ve) servete taptım.” AçB. 190

meş²⁴ yumşak²⁵:

meş yumşak “yiyecek” (Gulcalı 42), *meş yumşak* “yiyecek bir şey, yem” (Wilkens 472).

²⁰ *işlet-* “kullanmak” (Gabain 276). *işlet-* “Caus. f. of *işle-*;-; ‘to make (someone Acc.) work; to operate (something Acc.); to make (someone Dat.) make or do (something Acc.)” (Clauson 263). *işlet-* “kullanmak, istifade etmek, uygulamak, istimal etmek, faydalanmak; çalıştırmak, işletmek; (görev) yapmak” (Wilkens 314).

²¹ *yonla-* “< Çin. *yung* ‘barış’ +la- ‘kullanmak, gayret etmek, harcamak” (Gabain 313). *yonla-* “Dev. V. fr. the Chinese word *yung* ‘to use’; ‘to use’ perhaps w. the implication of using up.” (Clauson 951). *yonla-* “to use (up)” (Erdal 453). *yonla-* “*yun*^o < Chin. *yong*, Spätmittelchin. *iywŋ* + -la-) tüketmek, yemek, kullanmak, harcamak (Wilkens 920).

²² *kaşlı* “araba” (Gabain 277). *kaşlı* “wagon, cart, carriage, and the like” (Clauson 638). *kaşlı* “araba, kaşnı, taşıt; araç yükü” (Wilkens 331).

²³ *köçük, köçük* (br.) “yük hayvanı” (Gabain 283). *köçük (gölük)* “Pass. Conc. N. fr. *köl-*; lit. ‘something harnessed’, normally ‘a baggage animal’, more in the sense of one to which baggage is tied than one harnessed to a vehicle” (Clauson 717). *köçük* “binek hayvanı, yük hayvanı; taşıt, araç; yük, kargo (bk. Mo. *kölüg, külüg*)” (Wilkens 402).

²⁴ *meş* “yem” (Gabain 286). *meş* (b-) “bird-seed, small grain”, and the like; ...; this may be merely another, perhaps the original, meaning of *beş*” (Clauson 766). *meş* “yemek; yem; ganimet, av avlanan hayvan; yiyecek bir şey, tahıl” (Wilkens 472).

²⁵ *yumşak, yumşak, yumşak* (br.) “yumşak”; *yumşak* “yudum, içilen nesne” (Gabain 313). *yumşak* (? *yumşak*) “Dev. N./A. fr. *yumşa-*;-; ‘soft’ in a wide range of concrete and abstract applications. (Clauson 938). *yumşak* “yumşak (Skt. *mṛdu*’nun da eş değeri), halim, sakın, duygulu; yumuşaklık, nezaket; ince bir şey; yem, yemelik bir şey” (Wilkens 920).

Ay irinç tişi barş enüklegeli yéti kün bolmuş yéti enükleri avıp meñ yumşak2 tilegü ok teğinç bulmayukka anın açmak suvsamak emgek üze sıklıp yanıturu yene öz enüklerin yégeli kılınur. “Ey zavallı dişi kaplan, yavruyalı yedi gün olmuş, yedi yavrusu (onu) kuşatıp, **yiyecek2** isteyip de bulamayınca açlık susuzluk eziyetinden sıklıp yine dönüp kendi yavrularını yemek üzeredir.” AçB. 120

oyurkan-²⁶ yogurkan-²⁷:

oyurkan- *yogurkan-* “endişelenmek, (yoğun) düşünmek” (Gulcalı 42), *oyurkan-* *yogurkan-* “hayret etmek, şaşırarak” (Wilkens 519).

Anıñ ara iki emigi éviñip süt akıp kelđi, ne anı körüp taķı artokrak oyurkandı yogurkandı. “O arada iki memesinden eriyip süt akıp çıktı, bunu görünce daha çok **endişelendi.**” AçB. 383

sevgüsüz²⁸ taplagusuz²⁹:

sevgüsüz taplagusuz “istenmeyen, beğenilmeyen” (Şen 246), *sevgüsüz taplagusuz* “istenmeyen, seçilmeyen”³⁰ (Gulcalı 42), *sevgüsüz taplagusuz* “arzu edilmeyen, göze hoş gelmeyen” (Wilkens 599).

Ne üçün tēp tēser kim men ilkisizdin berü bo yığıg sarsıg kanlıg yiriniñ sevgüsüz taplagusuz2 yarsınçıg etözke inçip inandım. “Niçin diye sorulursa, ki ben ezelden beri bu kötü kokan, kanlı, irinli, **sevimsiz2** iğrenç vücuduma böylece inandım.” AçB. 187

sid-³¹ kemiş-³²:

sid- *kemiş-* “boşaltmak, fırlatmak” (Şen 252), *sid-* *kemiş-* “çıkarmak, atmak” (Gulcalı 42).

Neçökin bökünki künte monı teg kergeklig işletgülik yonlaguluk oron tapıp bo montag yığıg kergeksiz etözümün siğmiş kemişmiş2 yiñ yar teg tiñip idalap bo

²⁶ *uyurkan-* (o- ?) “feryat etmek, ağlamak, ağıt yakmak” (Gabain 305). *oyurkan-* “hayret etmek, şaşırarak” (Wilkens 519). *oyurkan* < *oy* “düşünce” + (I)rkA- n- (Gulcalı 172).

²⁷ *yogurkan-*, *yokurkan-* “feryat etmek” (Gabain 312). *yogurkan-* “şaşmak, hayret etmek” (Wilkens 909). *yogurkan* < *yogun* + (I)rkA- n- (?) (Gulcalı 172).

²⁸ *sevgüsüz* “arzu edilmeyen, göze hoş gelmeyen” (Wilkens 599).

²⁹ *taplagusuz* “göze hoş gelmeyen, çirkin” (Wilkens 675).

³⁰ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “sevimsiz” olarak aktarmıştır.

³¹ *sid-* “to urinate” (Clauson 724). *sid-* “işemek, idrarını yapmak” (Wilkens 612).

³² *kemiş-* “atmak, vazgeçmek, terk etmek” (Gabain 279). *kemiş-* “to throw away, abandon, and the like, lit. and metaph.; morphologically Co-op. f. of **kem*, but not connected semantically with *kemür-*, and with no obviously Recip. Meaning; in Kaş. II 115, 4 cited as a V. which has none of the shades of meaning normally associated with the Suff. -ş-” (Clauson 799). *kemiş-* “to throw down” (Erdal 32). *kemiş-* “atmak, fırlatmak; (... içinte ile birlikte) (içine) atmak; yere sermek; bırakmak (Skt. *nikşip-*’in de eşdeğeri); (tohum) atmak; (dedikodu) yaymak; (tükürük, sümük) çıkarmak, tükürmek; dışarı boşaltmak; (bir şeyleri) hoş görmek, katlanmak, kabullenmek; (yardımcı fiil) bir şeyleri hızlı veya daha şiddetli yapmak, bitirme fonksiyonu” (Wilkens 355).

*irinç yarlıg aç barska negülük umug inag bolmaz men tēp monçulayu sakı-
nıp...*”Nasıl bugün bunun gibi gerekli, kullanılacak yer bulup, böyle kötü kokan,
gereksiz bedenimi **atmış₂**, tükürük ve sümük gibi (bir yana) bırakıp bu zavallı aç
kaplana niçin umut (sığınak) olmayayım diye bu şekilde düşünüp...” AçB. 167

su³³ esen³⁴:

su esen “sağ salım” (Şen 257), *su esen* “sağlam”³⁵ (Gulcalı 42)³⁶.

Ay ulug êlig beg busanu yarlıkamazun, iki tēgitler su esen₂ teginür. “Ey
büyük hükümdar, üzülme lütfen, iki prens **sağ salımdır₂**.” AçB. 418

tal-³⁷ yüg-³⁸:

tal- yük- “umudunu yitirmek” (Şen 264), *tal- yüg-* “yıkılmak, bayıl-
mak”³⁹ (Gulcalı 42), *tal- yük-* “bayılmak” (Wilkens 666).

*Ol iki tēgitler monçulayu yañın keyirkençig kılını ulıyru sıgtayı talıp yü-
güp₂ ançata kēn tēmin andıran öñi yorıp bartılar.* “O iki prens bu şekilde feryat
ederek, ağlayarak **yorulup₂** bir süre sonra hemen oradan ayrıldılar.” AçB. 355

tepreñsiz⁴⁰ yayılmaksız⁴¹:

³³ *su* < Çin. *su* ‘canlı, neşeli, sağlam’ (Gabain 294). *su* “< Chin. *su* (Spätmittelchin. *sü*; Yuan: *su*) canlı, sağlıklı, sağ salım; sağlığı yerinde olma, iyi olma, sıhhati yerinde olma” (Wilkens 625).

³⁴ *esen*, *isen* (seyrek olarak da:) *asan* < Orta İran. “sağlam; sulh” (Gabain 265). *esen* “in good health, sound; safe” (Clauson 248). *esen* “iyi, sağlıklı, sağlam, sağ, salım, sıhhatli, canlı; var olan; sağlıklı olma, sıhhat, sağlamlık; canlı olma (bk. Mo. *esen*)” (Wilkens 122). Doerfer sözcüğün Orta Farsçadan alıntı olduğunu düşünmektedir: *esen* ‘gesund und wohlbehalten’ ← tü. (çağ.) *ēsen* ← mitteliran. *āsān* (also Rückentlehnung) (Doerfer 58). Sözcüğün kökü şimdilik belli olmasa da sözcüğü alıntı olarak kabul etme noktasında önemli bir tank olmadığı için sözcüğü Türkçe kökenli kabul ettik ve ona göre tasnif ettik.

³⁵ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “sağ salım” olarak aktarmıştır.

³⁶ Wilkens *su* maddesinin altında *su esen* “canlı ve sağlıklı” (Wilkens 625) kullanımını örnek olarak vermiş ancak bunu ikileme olarak belirtmemiştir.

³⁷ *tal-* “zayıflamak, dalmak, bayılmak” (Gabain 296). *tal-* (d-) “to lose strength; to lose consciousness, to faint.” (Clauson 490). *tal-* “bayılmak” (Wilkens 666).

³⁸ *yüg-* “yıkılmak (kişi)” (Gabain 313). *yük-* “bayılmak” (Wilkens 924).

³⁹ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “yorulmak” olarak aktarmıştır.

⁴⁰ *tepreñsiz* “sarsılmaz, teprenmez” (Gabain 299). *tepreñsiz* (d-) “Priv. N./A. fr. **tepreñç* N./A.S. fr. *tepreñ-*” (Clauson 445). *tepreñsiz* “hareketsiz, sarsılmaz; sarsılmaz kişi (Skt. Akşobhya, Acala = Budaların adları); sarsılmaz (yer) (sekizinci Bhūmi’nin adı = Skt. *acalā*)” (Wilkens 700).

⁴¹ *yayılmaksız* “sarsılmaz, daimi” (Gabain 310). *yayılmaksız* “sallanmasız, sarsıntısız, sarsılmaz” (Wilkens 879).

tepreñsiz yayılmaksız “sabit, hareketsiz” (Şen 274), *tepreñsiz yayılmaksız* “sarsılmaz, sağlam”⁴² (Gulcalı 42), *tepreñsiz yayılmaksız* “sarsılmaz” (Wilkins 701).

Men amtı tolþ sansartakı tınlıglar üçün üzelihsiz üşdüñki yeg burhan kutı küsüşin teþreñsiz yayılmaksız ulug yarlıkañçuçı köñül turgurup bo meniñ sever amrak etözümün tiþer men idalayur men, buzulmaksız çolmaksız burhan kutın tile-yür men kim kamağ bilgelerke sevgülük taplaguluk. “Ben şimdi bütün dünyadaki canlılar için en üstteki mükemmel Budalık arzusuyla **tereddütsüz**, büyük (bir) merhametle bu benim sevdiğim vücudumu terk ederim, bozulmaz/çürümez Budalığı dilerim, ki (Buda kutsiyeti) bütün bilginlerce sevilendir.” AçB. 253

tüş-⁴³ yag-⁴⁴:

tüş- yag- “yağmak” (Gulcalı 43), *tüş- yag-* “düşmek, yağmak” (Wilkins 776).

Kök kalıktın teñriðem yıd yıpar hua çeçekler tüşdi yagdı. “Gökyüzünden ilahi misk kokulu çiçekler **yağdı**.” AçB. 287

yarıl-⁴⁵ büksil-⁴⁶:

yarıl- büksil- “parçalanmak, çatlakmak” (Şen 344), *yarıl- büksil-* “yarılmak”⁴⁷ (Gulcalı 43), *yarıl- büksil-* “(yürek) sızlamak, kırmak” (Wilkins 868).

⁴² Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “tereddütsüz” olarak aktarmıştır.

⁴³ *tüş-* “düşmek” (Gabain 303). *tüş-* (d-) “has a general connotation of movement downwards both voluntary, ‘to settle (somewhere); to dismount; to retire, withdraw (to somewhere), and involuntarily ‘to fall (off) something’” (Clouston 560). *tüş-* “düşmek, aşağı düşmek; (attan) inmek; (saç, sakal) dökülmek; yıkılmak, çökmek, yerleşmek; (şimşek, yıldırım) düşmek; dayanmak; teslim olmak; (çocuk) dünyaya gelmek, (embriyon, plasenta, döl eşi) düşmek; (iz) bırakılmak, belirlemek; yozlaşmak, dejenere olmak; dünyaya gelmek; (suret) yansıtmak” (Wilkins 776).

⁴⁴ *yag-* “yağmak” (Gabain 307). *yağ-* (? da:ğ-) “to pour down; to rain, or w. qualifying N.s., ‘to snow, hail’, etc...” (Clouston 896). *yag-* “(yağmur) yağmak” (Wilkins 852).

⁴⁵ *yarıl-* “yarılmak” (Gabain 309). *yarıl-* “Pass. f. of *yar-*; to be split; to split (Intrans.), and the like” (Clouston 967). *yarıl-* “patlamak, yırtılmak, açılmak; (yara) açılmak, yarılmak; yarılmak, parçalanmak; (elbise) delinmek; (çiçek) açılmak; ortaya çıkmak; (yürek) sızlamak, kırmak” (Wilkins 868).

⁴⁶ *böksil-* (oku: *büksil-* ?) “yarılmak” (Gabain 269). *büksil-* “Hap. leg.; spelt everywhere with -s- but this is morphologically impossible and clearly an error for -ş-; the word is obviously a Pass. f. and its position in Kaş. between *borbal-* and *türpil-* makes the initial b- certain, but it has no obvious semantic connection with any other verb in this section. It should prob. be taken as a Pass. f. of *büküş-* in the sense of ‘to be bent to breaking point’. (Clouston 329). *büksil-* “to burst and split open” (Erdal 657). *büksil-* “yırtılmak, (kalp) kırılmak; dejenere olmak” (Wilkins 212).

⁴⁷ Gulcalı bu ikilemeyi metin içinde “parçalanmak, kırılmak” olarak aktarmıştır.

Katıg vâzır ermez mü kim meniñ bo yürekim, yarılıp büksilip barmadın neçökin turur. “Katı elmas değıl ki benim bu yüreğim, **parçalanmadan kırılmadan** nasıl durur.” AçB. 504

yarıl- sın-⁴⁸:

yarıl- sın- “parçalanmak, berelemek” (Şen 344), *yarıl- sın-* “yarılmak, parçalanmak, kırılmak” (Gulcalı 43), *yarıl- sın-* “(kalp) sızlamak” (Wilkens 868).

Terkin sözleñ buryuk a, kiçiği oglum kanta ermiş etözüm busurkanur buşrurur, ootka ürtenip köyer teg, öğümin köñülümin ıçgınıp muñkul bolup bilinmez men, kılmañ meniñ köküzümin yarılğuluk sunguluk₂. “Çabuk söylesene ey kumandan! Küçük oğlum neredeymiş (nasılmış), canım yanıyor ateş içinde yanıyorcasına; aklımı (ve) kalbimi kaybedip (ne yapacağımı) bilemiyorum; benim kalbimi **parçalamayın₂**.” AçB. 451

yèviglig⁵⁰ tiziglig⁵¹:

yiviglig tiziglig “sıralı, düzgün” (Şen 367), *yèviglig tiziglig* “bezekli, donatımlı”⁵² (Gulcalı 43), *yeviglig tiziglig* “süslü, teçhizatlı” (Wilkens 895).

Ötrü ol üdüñ èlig beg ulatı iki oğlanı birle ulıñu sıgtaşu kètermeyük yèviglig tizigligin₂ kamağ begler birle yumğı bodisatvnuñ kalmış süjöklüg şarırın evdidiler yıgdılar. “Sonra o zaman hükümdar diğeri iki oğlu ile ağlayarak (sızlayarak) **ziynetlerini₂** çıkarmadan dizilen bütün beyler ile hepsi Bodhi-sattva’nın geri kalmış kemiklerini topladılar.” AçB. 517

yirinçig⁵³ yarsınçig⁵⁴:

yirinçig yarsınçig “iğrenç” (Gulcalı 43), *yèrinçig yarsınçig* “iğrenç, berbat” (Wilkens 891).

⁴⁸ *sın-* “kırılmak, parçalanmak, sınımak” (Gabain 293). *sın-* “Refl. F. of *sı-*: always used as an Intrans. Or Pass.; ‘to break; to be broken’, physically or metaph.” (Clauson 833). *sın-* “kırılmak, parçalanmak; bedensel olarak sonda olmak, canı boğazına gelmek; (me-cazi) çok çaba sarf etmek, çok gayret etmek, eşek gibi çalışmak” (Wilkens 609).

⁴⁹ Gulcalı bu bölümü “parçalamayın, kırmayın” olarak aktarmıştır (Gulcalı 121).

⁵⁰ *yiviglig* “P.N./A. fr. *yivig*; ‘equipped’ and the like.” (Clauson 876). *yèviglig* “(bir şeyle) donanmış, donatımlı, teçhizatlı, süslü” (Wilkens 895).

⁵¹ *tiziglig* “süs zinciri, gerdanlık” (Gabain 300). *tiziglig* (d-) “P.N./A. fr. *tizig*; arranged in lines, in military formation” (Clauson 575). *tiziglig* “süslü” (Wilkens 724).

⁵² Gulcalı bu inkilemeyi metin içinde “ziynet” olarak aktarmıştır.

⁵³ *yirinçig* “tekdiere müstahak, iğrenç” (Gabain 311). *yèrinçig* “Dev. N./A. fr. 2 *yèrin-* ‘displeasing’, and the like.” (Clauson 971). *yèrinçig* “iğrenç, berbat” (Wilkens 891).

⁵⁴ *yarsınçig* “menfur, iğrenç” (Gabain 309). *yarsınçig* “Dev. N./A. fr. the Refl. F. of *yarsı-*” (Clauson 972).

yarsınçig “iğrenç, tiksindirici, nefret uyandırıcı; iğrenç bir şey” (Wilkens 871).

Kamağ kurtlarını konuzlarını tērgini kannı yiriñniñ ornağı siñirin tamurın yörgelmiş süñökler ulağı üze tuuşmış ertiñü yiriñçiğ yarsıncığ₂ erür. “Bütün böceklerin yığıldığı, kanın irinin toplandığı yeri, damarlarla sarılmış kemiklerin bağlanmasıyla tutunmuş, son derece iğrenç₂ bir yapıdır.” AçB. 219

yitür⁵⁵ ıçgın⁵⁶:

yitür- ıçgın- “yitirmek, kaybetmek” (Gulcalı 43).

Ay emgek ay emgek bökünki künte amrak ögükkiyemin yme yitürdim⁵⁷ ıçğundım₂ erki mü men tēp yaşın yodunu hañunun ütleyü inçe tēp tēdi. “Ey eziyet, ey eziyet! Bugün sevgili yavrucuğumu yitürdim₂ mi? diye gözyaşını silip eşine teselli vererek şöyle dedi.” AçB. 406

4.Aç Bars Hikâyesi’ne Özgü İkilemelerin Sınıflandırılması

4.1. Ses özellikleri bakımından ikilemeler:

İkilemeler, ögelerinin ünlüyle, ünsüzle, aynı ya da farklı ünlü ve ünsüzle başlamasına ve bitmesine göre farklı özellikler göstermektedir. İncelediğimiz ikilemeler arasında iki ögesi de ünlü ile başlayan ikileme ile her iki ögesi aynı ünlü ile biten ikileme bulunmamaktadır.

4.1.1.Ön ses özelliklerine göre ikilemeler:

4.1.1.1.Her iki ögesi de ünsüzle başlayan ikilemeler:

4.1.1.1.1.Aynı ünsüzle başlayan ikilemeler: *birgerü birlekiye, bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, kañlı kölük, yiriñçiğ yarsıncığ.*

4.1.1.1.2.Farklı ünsüzle başlayan ikilemeler: *buzulmaksız çolmaksız, meñ yumşak, sevgüsüz taplagusuz, sid- kemiş-, tal- yüg-, teprençsiz yayılmaksız, tüş- yag-, yarıl- büksil-, yarıl- sın-, yeviglig tiziglig.*

4.1.1.2.Birinci ögesi ünlü, ikinci ögesi ünsüz ile başlayan ikilemeler: *egirt- kavzat-, işlet- yoñla-, oyurkan- yogurkan-.*

4.1.1.3.Birinci ögesi ünsüz, ikinci ögesi ünlü ile başlayan ikilemeler: *beg manç, su esen, yitür- ıçgın-.*

4.1.2.Son ses özelliklerine göre ikilemeler:

4.1.2.1.Her iki ögesi de ünlüyle biten ikilemeler: *birgerü birlekiye.*

4.1.2.2.Her iki ögesi de ünsüzle biten ikilemeler:

⁵⁵ *yitür-*, *yitür-* “kaybetmek, yitirmek” (Gabain 311). *yitür-lyitür-* “Caus. f. of. *yit-*; ‘to lose; to cause to stray’, and the like” (Clauson 893). *yitür-* “öldürmek; kaybetmek; düşürmek, boşuna sürdürmek, ulaşmamak, bulamamak” (Wilkens 907).

⁵⁶ *ıçgın-*, *ıçgın-* “kaybolmak, kurtulmak” (Gabain 273). *ıçgın-* “‘to allow’ (someone or something Acc.) to disappear; to let (something) slip’; morphologically a Refl. F. but with no known basic form” (Clauson 23). *ıçgın-* “to lose something, let it go, let it slip away” (Erdal 601). *ıçgın-* “kaybetmek, (utançı) bırakmak, (utançtan) vazgeçmek; (suya) düşürmek” (Wilkens 286).

⁵⁷ Gulcalı çalışmasının metin bölümünde sözcüğü *yitür-* olarak kaydetmiş, dizin bölümünde ise *yittür-*, *yitür-* şeklinde vermiştir (Gulcalı 99, 250).

4.1.2.2.1. Aynı ünsüzle biten ikilemeler: *buzulmaksız çolmaksız, egirt- kavzat-, oyrankan- yogurkan-, sevgüsüz taplagusuz, teprençsiz yayılmaksız, yarıl- büksil-, yeviglig tiziglig, yirinçig yarsınçig.*

4.1.2.2.2. Farklı ünsüzle biten ikilemeler: *beg inanç, meñ yumşak, bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, sid- kemiş-, tal- yüg-, tüş- yag-, yarıl- sın-, yitür- ıçgın-.*

4.1.2.3. Birinci ögesi ünlü, ikinci ögesi ünsüz ile biten ikilemeler: *kañlı kölök, su esen.*

4.1.2.4. Birinci ögesi ünsüz, ikinci ögesi ünlü ile biten ikilemeler: *işlet-yoñla-.*

4.2. Hece sayısı bakımından ikilemeler:

İkilemeler aynı ve farklı hece sayılarına sahip olmaları ve bunların dizilişi bakımından farklılıklar göstermektedir.

4.2.1. Ögeleri aynı hece sayısına sahip ikilemeler: *egirt- kavzat-, işlet-yoñla-, kañlı kölök, oyrankan- yogurkan-, tal- yüg-, tüş- yag-, yarıl- büksil-, yeviglig tiziglig, yirinçig yarsınçig, yitür- ıçgın-.*

4.2.2. Birinci ögesi daha az hece sayısına sahip ikilemeler: *beg inanç, birgerü birlekiye, bus- buşrul-, meñ yumşak, sid- kemiş-, sevgüsüz taplagusuz, su esen, teprençsiz yayılmaksız.*

4.2.3. İkinci ögesi daha az hece sayısına sahip ikilemeler: *buzulmaksız çolmaksız, busurkan- buşrul-, yarıl- sın-.*

4.3. Türü bakımından ikilemeler:

Metinde hem isimlerden hem de fiillerden oluşan ikilemeler mevcuttur.

4.3.1. İsim + isim kuruluşundaki ikilemeler: *beg inanç, birgerü birlekiye, buzulmaksız çolmaksız, kañlı kölök, meñ yumşak, sevgüsüz taplagusuz, su esen, teprençsiz yayılmaksız, yeviglig tiziglig, yirinçig yarsınçig.*

4.3.2. Fiil + fiil kuruluşundaki ikilemeler: *bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, egirt- kavzat-, işlet- yoñla-, oyrankan- yogurkan-, sid- kemiş-, tal- yüg-, tüş- yag-, yarıl- büksil-, yarıl- sın-, yitür- ıçgın-.*

4.4. Kökeni bakımından ikilemeler:

İkilemeleri oluşturan ögelerin neredeyse tamamı Türkçe kökenlidir. Bununla birlikte Çince *su* ve *yuy* sözcükleriyle kurulan ikilemeler de vardır.

4.4.1. Türkçe sözcük + Türkçe sözcük kuruluşundaki ikilemeler: *beg inanç, birgerü birlekiye, bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, buzulmaksız çolmaksız, egirt-kavzat-, kañlı kölök, meñ yumşak, oyrankan- yogurkan, sevgüsüz taplagusuz, sid-kemiş-, tal- yüg-, teprençsiz yayılmaksız, tüş- yag-, yarıl- büksil-, yarıl- sın-, yeviglig tiziglig, yirinçig yarsınçig, yitür- ıçgın-.*

4.4.2. Alıntı sözcük + Türkçe sözcük kuruluşundaki ikileme: Çin. *su* + T. *esen.*

4.4.3. Türkçe sözcük + Alıntı sözcük + Türkçe yapım eki kuruluşundaki ikileme: T. *işlet-* + Çin. *yuy* + T. **+la**⁵⁸.

⁵⁸ +IA- eki, alıntı sözcüklerin Türkçeleştirilmesinde en sık başvurulan eklerdendir.

4.5.Yapı bakımından ikilemeler:

Her iki ögesi de kök ya da gövde sözcüklerden oluşan ikilemeler olduğu gibi bir ögesi kök diğer ögesi gövde sözcüklerden oluşan ikilemeler de vardır. Gövde sözcükler de aynı ya da farklı eklerle türetilmeleri bakımından yine farklı özellikler göstermektedir.

4.5.1.Kök sözcük + kök sözcük kuruluşundaki ikilemeler: *birgerü birlekiye, tal- yüg-, tüş- yag-*.

4.5.2.Kök sözcük + gövde sözcük kuruluşundaki ikilemeler: *beg inanç, bus- buşrul-, meş yumşak, sid- kemiş-, su esen.*

4.5.3.Gövde sözcük + gövde sözcük kuruluşundaki ikilemeler:

4.5.3.1.Aynı eklerle türetilen ikilemeler: *buzulmaksız çolmaksız, egirt- kavzat-, oyrkan- yogurkan-, sevgüsüz taplagusuz, teprençsiz yayılmaksız, yarıl- büksil-, yeviglig tiziglig, yirinçig yarsınçig.*

4.5.3.2.Farklı eklerle türetilen ikilemeler: *busurkan- buşrul-, işlet- yoñla-, kañlı kölok, yarıl- sın-, yitür- ıçgın.*

4.6.Anlam ilişkisi bakımından ikilemeler:

İkilemelerin eş ve yakın anlamlı oldukları görülmüştür. Zıt anlamlı ikilemeye rastlanmamıştır.

4.6.1.Eş anlamlı ikilemeler: *birgerü birlekiye, bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, egirt- kavzat-, işlet- yoñla-, kañlı kölok, oyrkan- yogurkan-, sevgüsüz taplagusuz, su esen, tal- yüg-, teprençsiz yayılmaksız, yarıl- büksil-, yirinçig yarsınçig.*

4.6.2.Yakın anlamlı ikilemeler: *beg inanç, buzulmaksız çolmaksız, meş yumşak, sid- kemiş-, tüş- yag-, yarıl- sın-, yeviglig tiziglig, yitür- ıçgın.*

4.7.Kavram alanları bakımından ikilemeler:

İkilemeler sağlamlık, olumsuz niteleme, unvan, birliktelik, taşıt, yiyecek isimleri şeklinde üst başlıklarda toplayabileceğimiz isimler ile; üzülmek, endişelenmek, yarılmak, atmak, çevrelemek, kullanmak, yıkılmak, yağmak, kaybetmek üst başlıklarında toplayabileceğimiz fiillerden oluşmuştur. Bu başlıklar metinde genellikle tek bir ikileme ile temsil edilmektedir.

4.7.1.İsim kategorisindeki ikilemeler:

4.7.1.1.Sağlamlık bildiren isimlerden oluşan ikilemeler: *buzulmaksız çolmaksız, su esen, teprençsiz yayılmaksız.*

4.7.1.2.Olumsuz niteleme isimlerinden oluşan ikilemeler: *sevgüsüz taplagusuz, yirinçig yarsınçig.*

4.7.1.3.Unvan isimlerinden oluşan ikileme: *beg inanç.*

4.7.1.4.Birliktelik isimlerinden oluşan ikileme: *birgerü birlekiye.*

4.7.1.5.Taşıt isimlerinden oluşan ikileme: *kañlı kölok.*

4.7.1.6.Yiyecek isimlerinden oluşan ikileme: *meş yumşak.*

4.7.2.Fiil kategorisindeki ikilemeler:

4.7.2.1.Üzülmek, endişelenmek fiillerinden oluşan ikilemeler: *bus- buşrul-, busurkan- buşrul-, oyrkan- yogurkan-.*

- 4.7.2.2.Yarılmak fiillerinden oluşan ikilemeler: *yarıl- büksil-*, *yarıl- sun-*.
 4.7.2.3.Atmak fiillerinden oluşan ikileme: *sid- kemiş-*.
 4.7.2.4.Çevrelemek fiillerinden oluşan ikileme: *egirt- kavzat-*.
 4.7.2.5.Kullanmak fiillerinden oluşan ikileme: *işlet- yonla-*.
 4.7.2.6.Yıkılmak fiillerinden oluşan ikileme: *tal- yüğ-*.
 4.7.2.7.Yağmak fiillerinden oluşan ikileme: *tüş- yağ-*.
 4.7.2.8.Kaybetmek fiillerinden oluşan ikileme: *yitür- ıçgın-*.

Sonuç

Aç Bars Hikâyesi, diğer Eski Uygur Türkçesi metinleri gibi ikilemeler yönünden oldukça zengindir. Metinde 132 ikileme bulunur. Bu çalışma kapsamında, tarihî Türk yazı dillerine ait sözlükler, ikileme çalışmaları ve dönem eserleri taranmış ve bu 132 ikilemenin 21'inin yalnız *Aç Bars Hikâyesi*'nde geçtiği, başka bir eser ya da dönemde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu metinde farklı ikilemeler görülmesi metnin Çince'den çeviri olmasına ve çeviri sırasında asıl metne en yakın aktarmaları yapma isteğine bağlanabilir, böylelikle yeni yapılar kurulmuş olabilir.

Aç Bars Hikâyesi'ne özgü olan 21 ikileme; ses özellikleri, hece sayısı, köken, yapı, tür, anlam özellikleri ve kavram alanları bakımından farklı özelliklere sahiptir. İkilemeler arasında daha ahenkli olanların aynı ünsüzle başlayanlar ve aynı ünsüzle bitenler olduğu söylenebilir. Her iki ögesi de ünsüzle başlayan 15 ikileme vardır. Bunlardan 5'i aynı ünsüzle başlamaktadır. Her iki ögesi ünsüzle biten 17 ikileme vardır. Bunlardan 8'i aynı ünsüzle bitmektedir. Aynı ünsüzle bitenler aynı zamanda aynı yapım ekleriyle türetilmiş olanlardır. Her iki ögesi ünlüyle biten 1 ikileme vardır. Birinci ögesi ünlü, ikinci ögesi ünsüz ile başlayan 3 ikileme; birinci ögesi ünsüz, ikinci ögesi ünlü ile başlayan 3 ikileme; birinci ögesi ünlü, ikinci ögesi ünsüz ile biten 2 ikileme; birinci ögesi ünsüz, ikinci ögesi ünlü ile biten 1 ikileme tespit edilmiştir. Her iki ögesi ünlü ile başlayan ve her iki ögesi aynı ünlü ile biten ikileme yoktur.

İkilemelerin daha çok aynı hece sayısına sahip sözcüklerden ve birinci ögesi ikinci ögesinden daha az heceli olan sözcüklerden kurulduğu görülmektedir. Aynı hece sayısına sahip ögelerden oluşan 10 ikileme, birinci ögesi daha az hece sayısına sahip 8 ikileme, ikinci ögesi daha az hece sayısına sahip 3 ikileme mevcuttur. Hece sayılarının eşit olması söyleyişte bir ritim oluşturmaya, daha az heceli olanın ilk öge konumunda olması ise söyleyişte kolaylık sağlamaya yönelik olmalıdır.

İkilemelerin 10'u isimlerden, 11'i fiillerden oluşur. Çeviri bir metin olmasına karşın ikilemeleri oluşturan sözcüklerin neredeyse tamamının Türkçe olduğu görülmektedir. 19 ikileme Türkçe sözcüklerden meydana gelirken 2 ikilemenin birer ögesinde Çince kökenli sözcükler bulunur. Alıntı sözcüklerin yer aldığı ikilemelerde sıralama farklıdır. *Su esen* ikilemesinde Çince sözcük, *işlet- yonla-* ikilemesinde ise Türkçe sözcük önde kullanılmaktadır. Bu örneklerden birinde Çince *su* sözcüğü doğrudan kullanılırken, diğerinde Çince *yuy*

sözcüğünün +la- yapım eki ile Türkçeleştirildiği görülmektedir. Bu sözcüklerin varlığı, metnin Çince'den çevrilmiş olmasıyla açıklanabilir.

Her iki ögesi kök sözcük olan 3 ikileme, her iki ögesi gövde sözcük olan 13 ikileme, birinci ögesi kök, ikinci ögesi gövde sözcük olan 5 ikileme vardır. Gövde + gövde yapısındaki ikilemeler aynı ya da farklı eklerle türetilmesi bakımından da farklı özellikler sergilemektedir. Gövde + gövde yapısındaki 13 ikilemenin 8'i aynı ekleri almıştır.

21 ikileme arasında zıt anlamlı ikileme bulunmamaktadır. Eş anlamlı ikileme sayısı 13, yakın anlamlı ikileme sayısı ise 8'dir. İstenen anlamı vurgulamak için birbirine benzer ya da aynı anlama gelen sözcükler art arda kullanılmıştır. İkilemeler sağlamlık, olumsuz niteleme, unvan, birliktelik, taşıt, yiyecek isimleri şeklinde üst başlıklarda toplayabileceğimiz isimler ile; üzülmek, endişelenmek, yarılmak, atmak, çevrelemek, kullanmak, yıkılmak, yağmak, kaybetmek üst başlıklarında toplayabileceğimiz fiillerden oluşmuştur. Bu başlıklar metinde genellikle tek bir ikileme ile temsil edilmekle birlikte sağlamlık ifade eden 3, olumsuz niteleme bildiren 2, üzülmek, endişelenmek anlamında kullanılan 3, yarılmak anlamında kullanılan 2 ikileme olduğu görülmüştür. İkilemelerin bu kategorilere ait oluşu şüphesiz metnin içeriği ile ilgilidir.

İkilemeler arasında iştikaklı, bir başka deyişle kökteş olanlar da vardır. *Birgerü birlekiye*, *bus- buşrul-*, *busurkan- buşrul-* bu kategorideki ikilemelerdir. Eserdeki diğer ikilemelerden farklı olarak, *buşrul-* ve *yarıl-* fiilleri ile kurulan ikişer ikileme olduğu görülmüştür: *bus- buşrul-*, *busurkan- buşrul-*, *yarıl- büksil-*, *yarıl- sın-*.

KISALTMALAR

AçB.	Aç Bars Hikâyesi (Gulcalı 2015)
bk.	bakınız
Çin.	Çince
E.Uyg.	Eski Uygur Türkçesi
Mo.	Moğolca
Skr.	Sanskritçe
T.	Türkçe

KAYNAKLAR

- Ağakay, Mehmet Ali. "İkizlemeler Üzerine I." *Türk Dili*, 2/16, 1953, ss. 189-191.
- Ağakay, Mehmet Ali. "Türkçede Kelime Koşmaları." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 2, 1988, ss. 97-104.
- Ağca, Ferruh. "Eski Uygurca İştikaklı İkilemeler Üzerine." *Alkış Bitiği. Kemal Eraslan Armağanı*. Editör Bülent Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2015, ss. 17-30.

- Aydın, Erhan. "Eski Türk Yazıt ve El Yazmalarında İkişemeler." *JOTS*, c. 3, no. 2, 2019, ss. 259-286.
- Bozok, Emrah. *Eski Uygur Türkçesinde İştikaklı İkişemeler*. 2012. Eskişehir Osmangazi Ü, Yüksek lisans tezi.
- Bozok, Emrah. "Eski Uygur Türkçesinde *arığ turug*, *arığ silig* ve *arığ süzük* İkişemeleri Üzerine." *Türkbilig*, no. 36, 2018, ss. 41-46.
- Bozok, Emrah. "Eski Türkçede İştikaklı İkişemelerle Kurulan Deyimler." *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 17-19 Ekim 2018, Hazırlayan Ferruh Ağca ve Adem Koç, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2019, ss. 332-337.
- Böler, Tuncay. "Çaştani Bey Hikâyesi'ndeki İkişemeler ve Türkçede İkişemelerin Eskişiliği Meselesi". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 4, no. 42, 2011, ss. 33-60.
- Can, Meltem. *Eski Uygur Türkçesinde İkişemeler*. 2010. Uludağ Ü, Yüksek lisans tezi.
- Clauson, Sir Gerard. *An Eymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford University, 1972.
- Çağatay, Saadet. "Uygurcada Hendiadyoinler." *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Çalışmalar Dergisi I*, 1940-41, 1944, ss. 97-144.
- Doerfer, Gerhard. *Türkische und Mongolische Elemente in Neupersischen Band II*. Franz Steiner Verlag, 1965.
- Emre, Ahmet Cevat. *Türk Dil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu, 1945.
- Erdal, Marcel. *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon I, II*. 1991.
- Gabain, Annemaire von. *Eski Türkçenin Grameri*. Çeviren Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Gulcalı, Zemire. *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Hikâyesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.
- Güler, Hakan. "Eski Uygur Türkçesinde Morfem Opozisyonuyla Oluşturulmuş İkişemeler." *Türk Kültürü*, c. 15, no. 1, 2022, ss. 73 – 84.
- Hatiboğlu, Vecihe. *Türk dilinde ikişeme*. Türk Dil Kurumu, 1981.
- Kara, Melek. *Daşakarmapathāvadānamālā'da İkişemeler ve İkişemelerin İşlevleri*. 2021. Erciyes Ü, Yüksek lisans tezi.
- Karaağaç, Günay. *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, 2012.
- Karaman, Ahmet. *Eski Türkçede (VIII.-XII. yüzyıl) İkişemeler*. 2021. İnönü Ü, Doktora tezi.
- Kaya, Ceval. *Uygurca Altun Yaruk: Giriş-Metin-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Keskin, Berker. "Eski Uygurca İkişemelere Katkılar." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 31, Özel Sayı 2021, ss. 151-175.
- Korkmaz, Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.

- Ölmez, Mehmet. "Eski Uygurca İkillemeler Üzerine." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, c. 65, no. 2, 2017, ss. 243-311.
- Ölmez, Mehmet, ve Gönül Aris. "Eski Uygurca Ölüler Kitabı'ndaki İkillemeler Üzerine." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, no. 67 (Haziran), 2019, ss. 39-64.
- Ölmez, Mehmet, ve Simge Sevim. "Kşanti Kılguluk Nom Bitig'e Özgü İkillemeler." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* c. 29, no. 2, 2019, ss. 499-524.
- Ölmez, Mehmet, ve Zeynep Pınar Can. "Eski Uygurca Abhidharma Metinlerindeki İkillemeler." *International Journal of Old Uyghur Studies*, c. 2, no. 2, 2020, ss. 211-238.
- Ölmez, Mehmet. "Eski Uygurcada İkillemeler Üzerine-2." *International Journal of Old Uyghur Studies*, c. 4, no. 1, 2022, ss. 38-94.
- Özcan, Ceyda. "Eski Uygurca Kuanşi İm Pusar'daki İkillemeler ve Çince Denklikleriyle Karşılaştırılması." *Söylem Filoloji Dergisi*, c. 8 no. 3, 2023, ss. 1174-1206.
- Sevim, Simge. *Kşanti Kılguluk Nom Bitig ve Daşakarmapathāvadānamālā'da İkillemeler*. 2019. Yıldız Teknik Ü, Yüksek lisans tezi.
- Şen, Serkan. *Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler*. 2002. Ondokuz Mayıs Ü, Yüksek lisans tezi.
- Tezcan, Semih. "En eski Türk dili ve yazını." *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994, ss. 271-323.
- Tuna, Osman Nedim. "Türkçede Tekrarlar." *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III/1-2, 1948, ss. 429-447.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- Uğur, Abdullah ve Hacer Tokyürek. "Altun Yaruk Sudur Metninde Sadece İkilme Yapısında Görülen Fiiller Üzerine." *Dil Araştırmaları*, 32, 2023, ss. 9-34.
- Vardar, Berke. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 2002.
- Wilkens, Jens. *Handwörterbuch des Altuigurischen, Altuigurisch-Deutsch-Türkisch (Eski Uygurcanın El Sözlüğü, Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Akademia der Wissenschaften zu Göttingen, 2021.
- Yıldız, Hüseyin. "Eski Uygurca Dışastvustık'ta İkillemeler Üzerine Notlar." *Bengü Beläk. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*. Editör Bülent Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013, ss. 465-482.
- Yıldız, Sümbül Begüm. *Eski Uygurca Maitrisimi'te İkillemeler (Kumul nüshası)*. 2019. Beykent Ü, Yüksek lisans tezi.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.